

Doğum kontrolünün tarihçesi ve etiği

Yrd. Doç. Dr. Mahmut Tokaç

1963 yılında Ordu, Ünye'de doğdu. 1979'da Ünye Lisesinden, 1985'te İstanbul Üniversitesi (İ.Ü.) Cerrahpaşa Tıp Fakültesinden mezun oldu. 2000 yılında İ.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji ve Tıp Tarihi Bölümü'nde doktorasını tamamladı. 2002-2003 tarihleri arasında İstanbul 112 Ambulans Komuta Merkezi Başhekimliği, 2003-2009'da Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü'nde Genel Müdür Yardımcılığı ve Genel Müdürlüğü ile 2009-2013 arasında İstanbul Başakşehir Devlet Hastanesi Başhekimliği görevlerinde bulundu. Dr. Tokaç halen İstanbul Medipol Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Başkanı ve Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulama Araştırma Merkezi Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Gebelik ve doğum insanlığın varoluşundan beri olduğuna göre, gebeliklerin önlenmesinin de insanlıkla eşzamanlı olduğu düşünülebilir.

Tarihte bu konuda bilgi veren en eski belgeler olan Mısır papirüslerinden önceki dönemle ilgili ancak bazı tahminlerde bulunabiliyoruz. Kaynakların olmadığı daha eski dönemlerde bile geri çekme (azil), gün sayımı, emzirmenin tesiri gibi tamamen doğal yöntemlerle, çeşitli bitkisel veya hayvansal kaynaklı karışımlarla ya da birtakım tamponlarla gebeliklerin önlenmesi yanında bazı yöntemlerle düşük gerçekleştirme ile de doğumların azaltılması yoluna gidildiğini düşünebiliriz.

Geri çekme yönteminin de uygulandığı bilinen Eski Mısır'da M.Ö. 1900 ila 1100 tarihleri arasında ait 5 ayrı papirusta mevcut olan ve kadın cinsel organında kullanılan gebeliği önleyici bazı formüllerin varlığından, bazı maddelerin yardımıyla gebeliği önleme gayretlerinin de çok daha öncelere dayandığını söyleyebiliriz. Örneğin elimizdeki en eski kaynaklardan olan Kahun Papirusunda 3 farklı formül yer almaktadır. Bunlar içinde timsah dışkısından bal ve karbonata kadar birtakım maddelerin kadının cinsel organına serpilmesi gibi değişik yöntemler önerilmektedir. Ebers Papirusunda ise Ebuçehil karpuzu, hurma ve bal karışımının rahime bir tampon gibi yerleştirilmesi yöntemi mevcuttur.

Diğer birçok eski uygarlıkta

da gebeliği önleyici bazı uygulamaların olduğu da bilinmektedir. Örneğin Antik Yunan sikkelerinde resmi bulunan Silphium (dev rezene) bitkisinin doğumu engelleyici ya da düşük yapıcı etkisi dolayısıyla çok kullanımı sonucu türünün tükendiği bile söylenir. Tarihte anti-afrodizyak etkili veya sperm sayısını azaltıcı bazı formüllerle de gebeliği önleme çalışmaları olduğu gibi büyü ya da muska gibi yöntemler de denenmiştir. Çeşitli karışımlarla oluşturulan ve kadınların cinsel organına spermelerin girişini fiziksel olarak engelleyen tamponlar da tarihte gebeliği önleyici olarak kullanılmışlardır. Sadece cinsel ilişkiyi engellemek için oluşturulmuş bekaret kemerleri de gebeliği önleyici olarak kullanılmıştır. Altın, gümüş gibi paslanmayan madenlerden yapılmış yüzük ya da spermit (spermeleri öldürücü) etkili bazı maddeler de rahme yerleştirilmek suretiyle gebeliği engelleyici olarak kullanılmıştır.

Balık mesaneleri, keten kılıflar ve hayvansal bağırsak gibi malzemelerden yapılan çeşitli primitif kılıflar gebeliği önleyici olarak binlerce yıldır kullanılmışsa da 16. yüzyılda anatomist Gabriele Fallopius tarafından frengi hastalığına karşı bir koruyucu olarak geliştirilen ve hayvani zarlardan yapılmış günümüzdekilere benzer şekildeki kılıf, 19. yüzyıldan itibaren kauçuktan yapılan kondoma dönüşmüş ve halen de gebeliği önleyici olarak kullanılmaktadır. 1950'lerden itibaren doğum kontrol hapları konusunda klinik çalışmalar başlatılmış ve ilk doğum kontrol hapı

1960 yılında FDA tarafından onaylanarak piyasaya sunulmuştur. Ancak bunların içerdiği hormonlar dolayısıyla zararlı etkileri görülünce 80'lerden itibaren düşük doz hormon içeren ilaçlar geliştirilmiştir.

60'ların sonunda Rahim İçi Araçlar (RIA) çıktı. Ancak enfeksiyonlara yol açması ve bunlara bağlı ölümler görülmesi dolayısıyla bir süre sonra RIA'lar yasaklandı. 1980'lerde bakırdan yapılmış RIA'lar piyasaya sürüldü. 2000'lerden itibaren de yavaş hormon salımlı cihazlar ve implantlar devreye girdi. Bu yöntemlerin gebelikleri tamamen önlememesi üzerine kadın ya da erkeklerde kısırlaştırma yöntemleri uygulanmaya başlandı. Ancak bütün çabalara rağmen herhangi bir şekilde gebeliğin gerçekleşmesi durumunda abortus (düşük) yaptırılması ya da kürtaj günümüzde en çok kullanılan doğum kontrol yöntemlerinden biri haline geldi.

Doğum Kontrolü ile Nüfus mu Planlanır, Yoksa Aile mi?

Bu sorunun cevabını verebilmek için "nüfus planlaması" ve "aile planlaması" kavramlarını irdelememiz gerekir. Aile planlaması; ailelerin istedikleri zaman, istedikleri aralıkta ve istedikleri sayıda çocuk sahibi olmasını gerçekleştirmelerine yardımcı olan uygulamalar olarak tanımlanabilir. Bu isteklerin gerekçeleri tamamen kişilerin kendi düşünce ve inanışlarına göre şekillenir. Aile planlamasının amacı bazı kaynaklarda yer aldığı gibi, "hızlı nüfus artışını önleyerek toplumun sağlıklı, mutlu, iyi eğitilmiş ve ekonomik olanakları yeterli kişilerden oluşmasının sağlanması" değildir. Bu olsa olsa nüfus planlamasının amacıdır.

Adından da anlaşılacağı üzere, nüfus

planlaması bir ülkenin nüfusunun artırılması ya da azaltılması yönündeki politikalarıdır. Bu politikalar ülkeden ülkeye değişiklik gösterebildiği gibi, aynı ülkede dönemsel olarak da değişiklik gösterebilir. Örneğin Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda nüfusun artırılması yönünde teşvikler yapılırken (pronatalist politika), 1960'lardan itibaren azaltma yönünde (antinatalist) politikalar öne geçmiştir. Şimdilerde ise AK Parti iktidarı ile birlikte yeniden nüfusun artması yönünde teşvikler yapılmaktadır. Bu arada devletin zirvesinin "en az 3 çocuk yapın" dediği dönemde devletin sağlık kuruluşları aracılığıyla doğum kontrol yöntemlerinin halka ulaştırılması bir çelişki ya da nüfus planlaması kapsamında nüfusu azaltma politikası olarak görülmeyip aile planlamasının sağlıklı şekilde yapılmasının bir yolu diye düşünülmelidir. Nüfus politikalarının değişmesinin en bariz olduğu ülkelerin başında modern Avrupa ülkeleri gelir ki Mathusien politikalar sonucu nüfusun hızla azalması üzerine tehlike çanları çalmaya başlayınca bu defa nüfus artışını sağlamak, doğumu teşvik edici önlemler almak zorunda kalmışlardır. Yine Çin'de 1979 yılında başlatılan ve uzun yıllar sürdürülen birden fazla çocuk yasağının son yıllarda kaldırılmış olması da bu politika değişikliklerine tipik bir örnektir.

Nüfus politikaları genellikle aileleri aile planlaması yönünde teşvik edici nitelikte olsa da Çin örneğinde olduğu gibi zaman zaman zorlayıcı olabilmektedir. Kabul edilebilir sınırlardaki gebeliği önleyici uygulamalar yanında bakılabileceğinden fazla olduğu gerekçesiyle çeşitli yöntemlerle çocukların düşürülmesi ya da doğmuş çocukların öldürülmesi, Araplarda İslam öncesi dönemde ya da tek çocuk zorlaması döneminde Çin'de görüldüğü şekilde kız çocuklarını çocuklar arası seleksiyon amacıyla öldürmeleri, Nazi döneminde sağlıklı bir nesil elde edecekleri gerekçesiyle özürlü çocukların ortadan kaldırılması (öjeni) gibi uygulamalar da nüfus planlaması kapsamında değerlendirilebilir.

Nüfus Planlamasının Kaynağı: Malthusien Teori

İngiltere Allbury'deki Anglikan Kilisesinin papazı ve ekonomist Thomas Robert Malthus 1798 yılında *An Essay on the Principle of Population* (Nüfus İlikesi Üzerine Deneme) adlı eserinde nüfusun geometrik artmasına karşılık gıda maddelerinin aritmetik arttığını, bir süre sonra gıda maddelerinin yetersiz kalacağını öne sürmüştü ve bu gidişi durdurmak için geç evlenmek, cinsel ilişkide bulunmayarak çocuk yapmamak gibi tedbirler öneriyordu. Özellikle de alt sınıfların çoğalmasının önüne geçilmesini istiyor ve yoksullara yapılan sosyal yardımlara da şiddetle karşı çıkıyordu. Malthus'un fikirleri o dönemde çok rağbet görmedi, hatta özellikle Marks ve Engels gibi sosyalist yazarlar Malthus'a şiddetle karşı çıktılar. (Gerçi sosyalistlerin ve özellikle de Marks'ın, Malthus'a karşı çıkmaları nüfusun artmasından yana oldukları için değildi, artan nüfusun ucuz işgücü anlamına geleceği düşüncesiyle nüfusun artmamasını istiyorlardı. Onların itirazı, gıda maddelerinin artışına yönelik öngörüsüne karşı idi. Dünyada bilimsel gelişmelerin hızla ilerlediği ve bunun sonucunda gıda maddelerinin artışının da daha hızlı olacağını savunuyorlardı. Marks'a göre kapitalist sistemden sosyalist sisteme geçilince refah düzeyi artacağından bireyler zaten çocuk doğurmak istemeyeceklerdi.)

Malthus'un evliliklerin geciktirilmesi ve cinsel perhiz fikirlerine karşı çıkanlardan biri de Francis Place'di. Onun nüfusu azaltmak için önerdiği tedbirler doğum kontrol yöntemlerinin yaygınlaştırılmasıydı. 1877 yılında İngiltere'de nüfus planlamasını yaygınlaştırmak amacıyla bir birlik kurulmasına vesile olan ve *Yeni-Malthusçuluk* (Neo-Malthusien) olarak adlandırılan bu görüş, 20. yüzyılda yaygınlaşmış ve nüfus planlaması politikalarının temelini oluşturmuştur. Batıda Yeni-Malthusçuluk akımı ile özellikle geri kalmış toplumların nüfus artışının önüne geçilmesi gerektiği fikri yaygınlaştı. Çünkü

Nüfus politikalarının değişmesinin en bariz olduğu ülkelerin başında modern Avrupa ülkeleri gelir ki Mathusien politikalar sonucu nüfusun hızla azalması üzerine tehlike çanları çalmaya başlayınca bu defa nüfus artışını sağlamak doğumu teşvik edici önlemler almak zorunda kalmışlardır. Yine Çin'de 1979 yılında başlatılan ve uzun yıllar sürdürülen birden fazla çocuk yasağının son yıllarda kaldırılmış olması da bu politika değişikliklerine tipik bir örnektir.

onlara göre nüfus artışı sadece ülkelerin değil, dünyanın makro ölçekte bir sorunu idi. Bu görüşte olanların kaynakların ve nüfusun bir arada oluşu ve birbirine bağımlılığı düşüncesiyle ortaya attıkları "*Küresel Demografik Dönüşüm*" kuramına göre nüfus artışı engellenmedikçe ülkelerin ekonomik olarak kalkınması mümkün değildir.

Birleşmiş Milletler Nüfus Bölümü (daha sonraki adıyla Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu - UNFPA) tarafından ilki 1954 yılında Roma'da gerçekleştirilen Nüfus Konferanslarında bu konuya dikkat çekilmişti ve her on yılda bir bu konferansların toplanması kararlaştırılmıştı. Buna istinaden 1964 Belgrad'da gerçekleştirilen konferansta konu yeniden ele alınmıştı. Ancak bu konferanslarda nüfus ve kalkınma arasında tam bir bağ kurulacak mutabakat sağlanamamıştı. Bu süreçte Dr. Paul R. Ehrlich'in *The Population Bomb* (Nüfus Patlaması) isimli kitabının 1968'de yayınlanmasıyla Malthus'un ortaya attığı korkuları yeniden yaygınlaştı ve tüm dünyada bir nüfus azaltma tartışmaları yeniden alevlendi.

1974 yılında Bükreş'te toplanan ve nüfus politikalarını kalkınma politikalarının bir parçası olarak ele almaya başlayan ve 1984 New Mexico'da bu politikaları geliştirerek devam eden BM Nüfus Kongreleri 1994 Kahire'de Birleşmiş Milletler Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı (International Conference on

İnsanlar eğitim ve refah düzeyleri arttıkça rahatlarının bozulacağı endişesiyle doğum yapmaktan kaçınmaktadırlar. Başka konularda toplumların geleceğinin selameti açısından herkesin üzerine düşeni yapması fikri genel kabul görünürken, iş doğum konusuna geldiğinde bireysel menfaatler ön plana geçebilmektedir. Eğer uzun vadede gelişmiş ülkelerde yaşananlara benzer sorunlar yaşanması istenmiyorsa, toplumsal duyarlılığın gereğini yerine getirerek herkesin taşın altına elini koyması gerekmektedir.

Population and Development - IDPD) adıyla nihai noktaya ulaştı. Bu konferanslar sonucu tercih edilen nüfus politikaları, özellikle gelişmekte olan ülkelerde doğum kontrolü yani aile planlaması yoluyla nüfus artış oranlarının azaltılması şeklinde oluşturulmuştur. Doğumların azaldığı ülkelerde “nüfusun sürdürülmesine eşit doğurganlık hızı” ya da “doğurganlık yenilenme düzeyi” (replacement level of fertility) kavramları ortaya çıkmıştır. Bir ülkenin doğurganlık hızı 2,1 civarında olduğunda nüfusu ne artacak ne de azalacaktır. Eğer çocuk ölümleri fazla ise bu hızın biraz daha yükselmesi gerekir.

Avrupa'da İkinci Dünya Savaşından sonra Yeni-Malthusçu fikrin etkisiyle doğumların azalması (ki doğurganlık hızı 1-1,5 civarına kadar düşmüş idi) ve gittikçe nüfusun yaşanması üzerine bu sefer de Anti-Malthusçuluk akımı başlamış ve doğumları teşvik eden politikalara ağırlık verilmişse de maalesef nüfusun artışı sağlanamamıştır. Çünkü refah düzeyi arttıkça insanlar doğurmaktan vaz geçmekteydiler (Avrupa'ya her ne kadar Marks'ın dediği gibi sosyalizm gelmemiş olsa da!). Nüfus piramidinin yaşlılar lehine bozulmasının önüne geçemeyen Avrupa göçmen takviyesi

ile çalışan nüfus oluşturmaya çalışmış, bu sefer de göçmenlerin getirdiği problemlerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu yüzden Avrupa ülkeleri yerli vatandaşlarına doğurun çağrılarını yaparken, kendi ülkelerindeki azınlık ve göçmenler ile 3. dünya ülkelerinde doğum kontrolünü yaygınlaştırmak için üstün bir gayret göstermektedirler.

Doğum Kontrolüne Dinlerin Bakışı

Yahudilikte doğum kontrolüne sıcak bakılmaz ve Yahudi nüfusunun artması Tevrat'ta şu cümlelerle övülür: “*Ve Allah, Nuh'u ve oğullarını mübarek kılip onlara dedi ki: Seni ziyadesiyle mübarek kılacağım ve senin zürriyetini, göklerin yıldızları gibi, deniz kenarında olan kum gibi ziyadesiyle çoğaltacağım.*”

Hristiyanlıkta ise mezheplerin konuya ilişkin tutumları farklıdır. Katolikler uzun süre doğum kontrolüne karşı durmuş iken, Protestanlar ve Anglikanlar daha müsamahakâr yaklaşmaktadır. Üstelik nüfus planlaması fikrinin baş aktörü olan Malthus bir Anglikan papazıdır.

İslam dininde doğum kontrolü hakkında farklı görüşler olsa da genel olarak doğum kontrol yöntemlerine müsaade edilirken kürtaja kesinlikle cevaz verilmemektedir. Din İşleri Yüksek Kurulu'nun doğum kontrolü hakkındaki görüşü şu şekildedir: “*Sağlığa zararlı olmamak şartıyla, deri altına hormon düzenleyici yerleştirmek (implant), kondom kullanmak, azil (geri çekilmek) gibi yöntemlerle hamileliğin önlenmesinde dinen bir sakınca yoktur. Bununla birlikte annenin hayatı söz konusu olmadıkça, hamilelik gerçekleşikten sonra, hangi aşamada olursa olsun, kürtaj ve benzeri yöntemlerle çocuğun alınması caiz değildir. Çünkü hamileliğin başlaması ile doğacak çocuğun hayat hakkı gerçekleşmiş olur.*”

Aynı görüşün devamında “*Maddi ya da sosyal endişelerle ceninin hayatiyetini bir şekilde sona erdirmek hayat hakkına tecavüzdür.*” diyerek bu görüşü desteklemek üzere En'am suresinin 151. ayeti delil olarak gösterilmiştir: “*Fakirlik endişesi ile çocuklarınızı öldürmeyin. Sizi de onları da biz rızıklandırırız.*” Din İşleri Yüksek Kurulu'nun “*fitrata müdahale*” olarak değerlendirdiği kadın veya erkeğin geri dönüşü olmayacak şekilde kısırlaştırılması konusundaki görüşü ise “*sağlık açısından kesin bir zorunluluk olmadığı müddetçe caiz değildir.*” şeklindedir. Aslında İslam alimleri Malthusçu yaklaşımdaki gibi rızık endişesiyle çocuk sayısının azaltılmasını değil, doğacak çocukların daha uygun zamanlarda olmasına yönelik tedbirlerin alınmasını onaylamaktadırlar. Diğer bir deyişle nüfusu azaltacak bir nüfus planlamasına taraftar olmamaktadırlar. Hatta Mevdü'dî gibi bazı mütefekkirler,

bu politikaların Müslümanların azalmasını isteyen batılilar tarafından ortaya atıldığını ileri sürmektedirler.

Doğum Kontrolü ve Etik

BM Nüfus Konferanslarında düşük yapma ya da kürtaj yoluyla başlamış bir gebeliğin sonlandırılmasının doğum kontrol yöntemi olarak uygulanmasının uygun olmadığı dile getirilmiş olsa da kürtajın maalesef günümüzde sıkça başvuru alan doğum kontrol yöntemi haline dönüşmüş olması etik açıdan ciddi bir sorundur. Etikçilere göre de kürtajın bir doğum kontrol yöntemi olarak kullanılması etik davranış olarak kabul edilemez. Düşük yapma ya da kürtajı başka bir çalışmada ele almak üzere bu çalışmamızda düşük yapma ya da kürtaj dışındaki doğum kontrol yöntemlerinin etik boyutunu ele alacağız.

Ancak bu konuya geçmeden önce 80'lerin sonlarına doğru İstanbul Zeytinburnu 7 No'lu Ana-Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezinde çalışırken yaşadığım trajikomik bir hatıramı nakleterek her şeyin olur olmaz doğum kontrol yöntemi haline getirilmesinin yersizliğini anlatmaya çalışacağım. Kısaca AÇSAP olarak adlandırılan merkezde iki hanım arkadaşla birlikte üç hekim poliklinikte görev yapıyorduk. U düzeninde yerleştirilmiş masaların iç tarafında bizler birbirimize sırtlarımızı vermiş bir şekilde oturarak, hastalık ya da rutin aşılama için getirilen çocukları muayene ediyor, bu esnada annelere de kaç çocukları olduğunu, gebelikten korunma yöntemlerini kullanıp kullanmadığını sorup formlara kaydediyorduk. Özellikle iki ve daha fazla çocuklu olanların artık doğum kontrol yöntemlerini kullanmalarını salık verip merkezimin diğer bölümündeki hemşire hanımlara yönlendiriyorduk. Bizler kendimize gelen çocuk ve anne ile ilgilenirken aynı odada olduğumuz için birbirimizi de duyardık. Hekim arkadaşlarımızdan biri çocuk sayısını sorduğu anneden iki çocuğu olduğu cevabını alması üzerine iki çocuklu annelere rutinimiz olduğu vechile korunup korunmadığını sordu. Annenin artık korunma gereğinin kalmadığını anlatmak için “*Kocam öldü zaten.*” demesi üzerine hekim arkadaşımızın boş bulunup “*Haaa! İyi, iyi!*” dediğini ve sonra mahcup olup hanimefendiden özür dileğini duymuştuk. Bu olay üzerine anne odadan çıktıktan sonra “*Doktor Hanım, yüze 100 etkili bir doğum kontrol yöntemi icat ettiniz. Kocaları öldürerek doğumları tümüyle engellemiş olunuz.*” diyerek espri yapmıştık.

Düşük yapma ya da kürtaj dışındaki gebeliği önleyici diğer doğum kontrol yöntemlerini geleneksel yöntemler, modern ilaç/gereçler ve cerrahi müdahaleler olarak üçe ayırabiliriz. Kişilerin tüm bu yöntemlerin avantaj ve dezavantajları ba-

Gebeliği Önleyici Doğum Kontrol Yöntemleri

GELENEKSEL YÖNTEMLER	MODERN İLAÇ/GEREÇLER	CERRAHİ MÜDAHALELER
Geri çekme (Azil)	Hormonlu haplar	Kadın tüplerinin bağlanması
Takvim yöntemi	Depo hormon enjeksiyonları	Sperm kanallarının bağlanması
Vajinal yıkama	Deri altı hormon implantları	
Sperm öldürücüler	Rahim içi araçlar (RIA)	
Süt emzirme etkisi	Engelleyici bariyerler Sperm öldürücü ilaçlar	

kımından bilgilendirilmeleri, gerektiğinde bunlara ulaşabilmelerinin sağlanması hem istenmeyen gebeliklerin sağlıklı yöntemlerle düşük yapma ya da kürtaj yoluyla sonlandırılarak bunların birer doğum kontrol yöntemi haline getirilmemesi, hem de bu yöntemle başvurmak zorunda kalan kadınların bedensel ve ruhsal zararlara maruz kalmaması açısından önemlidir. Bunlara ulaşım kişiler için bir hak olduğu kadar ulaştırmak da devletler için bir görevdir.

Etik açısından olaya baktığımızda her üç kategoride de karar verme noktasında ailelerin mi bireylerin mi buna karar verecekleri noktasında tartışma yaşanmaktadır. Özellikle tüp ligasyonu ve vazektomi gibi geri dönüşü olmayan gebeliği önleyici uygulamalarda bireyin evli olması durumunda yasal eşin izninin gerekli olmasının kimilerince “*kişinin kendi bedenine sahip olma hakkı*” ile bağdaşmadığı dile getirilmektedir. Aslına bakılırsa aksi bir mutabakatla başlamamış olmak kaydıyla aile kurumunun temelinde neslin devamı şeklinde zimmen bir sözleşmenin varlığı kabul edilir. Bu sözleşmenin devamı tarafların karşılıklı yükümlülüklerini yerine getirmelerine bağlıdır. Bu itibarla yasa koyucu evlilik durumunda eşlerin birlikte karar vermelerini vaz etmiştir ki bu da bize göre etik açıdan da uygun olmalıdır.

Gebelik ya da doğum bir kişinin tek başına yapabileceği bir eylem olmadığından doğuma ya da doğumu kontrol etmeye karar verme aşamasında çiftin birlikte karar vermesi temel ilke olmalıdır. Tabii ki hamilelik ve doğum eyleminin doğrudan kadının bedeniyle ilgili olmasını da göz ardı etmememiz gerekiyor. Burada Çobanoğlu'nun “*Annenin vücudunun olayın bir parçası olması nedeniyle babadan daha fazla söz sahibi olması*” fikri makul duruyor. Yoksa feministlerin dediği gibi sadece kadının söz sahibi olmasının savunulması durumunda diğer eşin haklarının tamamen ihlal edilmesi durumu ortaya çıkar ki bunun da etik açıdan izahının imkânı yoktur. (Tabii ki işin diğer boyutu olarak, ülkemizde bazı erkeklerin özerklik ilkesini tümüyle ihlal ederek eşlerine hiçbir söz hakkı vermeden baskıcı bir şekilde sadece kendilerinin karar vermesi şeklindeki bir garabetin etik açıdan zaten değerlendirmeye bile alınmayacak kadar anormal bir durum olduğu aşikardır.) Bu noktada bir başka

etik problem de yasal olmayan eşlerin karara katılmamasıdır. Ülkemizde bir kısım insanların “imam nikahı” tabir edilen yöntemle evli olmalarına rağmen (özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerimizde yaygın olan çok eşlilik durumlarında) yasal olarak evli sayılmamaları ya da bir kısım insanların da tercihen resmi nikah akdi olmadan birlikte olmaları durumlarında erkeklerin hiçbir hakkının olmaması, erkek eşin özerklik hakkının tamamen göz ardı edilmesi sonucuna yol açmaktadır.

Aslında tam bu noktada etiğin en başta gelen “*özerklik*” ilkesinin mutlak bir özgürlük şeklinde algılanmasının da doğru olmadığına altını çizmemiz gerekiyor. Öğretilerde özgürlük kavramının tanımı yapılırken toplum halinde yaşadığı zaman özgürlüğün “*mutlak*” olamayacağı, başkalarının özgürlüğüne tecavüz söz konusu olduğu zaman bireylerin özgürlüklerinin kısıtlanabileceği, aksi taktirde anarşinin olacağı bildirilir. Toplumsal olgularda bireysel özgürlüğümüzün sınırları olacaktır. Örneğin bireysel özgürlük deyip çevreye zarar verecek hareketler yaptığımızda yasalarda karşılığı olmasa bile toplumdan tepki görürüz. Şöyle bir örnek verebiliriz: Uçakta uçuş güvenliğini tehlikeye atma ihtimali olan yasak bir davranışı (havada iken uçağın kapısını açmaya çalışma gibi) yapmaya kalkan birisine uçak mürettebatı ya da diğer yolcuların müdahale etmemesi durumunda uçağın düşmesi halinde tüm yolcuların zarar göreceği herkesçe malumdur. Bu şekilde davranmak isteyen birisine müdahale edildiğinde o kişinin “*benim özgürlüğümü kısıtlamazsınız*” şeklinde itiraz etmesinin mantıklı bir izahı olamaz.

Ülkemizdeki bazı meslek gruplarının aksini savunmalarına rağmen tarihçe kısmında açıkladığımız gerekçelerle bir toplumda doğumların belli bir seviyenin altında kalması halinde nüfusun azalacağı, yaşlanacağı (ki önümüzdeki 30 yılda ülkemizdeki yaşlı nüfus oranının 2-3 kat artacağı öngörülmektedir) ve bu durumda o toplumun gelecekte ciddi sorunlarla karşı karşıya kalacağı yaşanan örnekler dolayısıyla artık bilinen bir gerçektir. Nüfusun azaltılmasını savunanlar, yaşlanan nüfusa karşı çalışanların göç yoluyla karşılanmasını önermektedirler. Geçmişte sömürgeleştirdikleri ülkelerin doğal kaynaklarını çalarak zengin olan ülkelerin günümüzde insan kaynağını sömürerek

çalışan nüfus problemini çözme yoluna gittiklerini bizim de uygulayabileceğimizi öne sürenlere, bizim o sömürgeci ülkeler gibi davranamayacağımızı hatırlatmakta yarar vardır. Yine karşımızdaki örneklerde gördüğümüz gibi insanlar eğitim ve refah düzeyleri arttıkça rahatlarının bozulacağı endişesiyle doğum yapmaktan kaçınmaktadırlar. Başka konularda toplumların geleceğinin selameti açısından herkesin üzerine düşeni yapması fikri genel kabul görürken, iş doğum konusuna geldiğinde bireysel menfaatler ön plana geçebilmektedir. Eğer uzun vadede gelişmiş ülkelerde yaşananlara benzer sorunlar yaşanması istenmiyorsa, toplumsal duyarlılığın gereğini yerine getirerek herkesin taşın altına elini koyması gerekmektedir.

Kaynaklar

Angus McLaren; *A History of Contraception From Antiquity to the Present Day*, Blackwell Publishers, Oxford UK & Cambridge USA, 1990

Ann Namal, *Yaşamın Başlangıcına Ait Etik Sorunlar*, İstanbul Tıp Fakültesi Ders Notları

Diyanet İşleri Başkanlığı web sitesi, *Din İşleri Yüksek Kurulu kararları*:

- <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/997/dogum-kontrolunun-dini-hukmu-nedir> (Erişim Tarihi: 25.12.2017)

- <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/998/gebelligi-engellemek-icin-kordon-baglatma-vb-yontemlerinin-uygulanmasi-caiz-midir> (Erişim Tarihi: 25.12.2017)

Ebru Özberk, *Nüfus Politikaları ve Kadın Bedeni Üzerinde Denetim*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara, 2003.

Frank Furedi; *Population & Development: A Critical Introduction*, Blackwell Publishers, Oxford, 1997.

Gürkan Sert; *Üreme Haklarının Yasal Temelleri ve Etik Değerlendirme*, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Yay., İstanbul, 2013.

Hatcher RA, Kowal D, Guest F et al.; *Kontraseptif Yöntemler*, Uluslararası Basım, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Yayını No:1, Ankara 1990.

HASUDER Üreme Sağlığı Grubunun Nüfus Politikaları, Aile Planlaması ve Düşükler Hakkındaki Görüşü: (web sitesi) <https://hasuder.org/anasayfa/index.php/uereme-sagligi/163-nuefus-politikalari-aile-planlamasi-ve-duesuekler-hasuder-uereme-sagligi-grubunun-goeruesue> (Erişim Tarihi: 25.12.2017)

<https://www.ourbodiesourselves.org/health-info/a-brief-history-of-birth-control> (Erişim Tarihi: 25.12.2017)

Hüseyin Saraç; *Ekonomik ve Sosyal Boyutuyla İslamda Nüfus Politikası*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1997.

John T. Noonan, Jr; *Contraception: A History of Its Treatment by the Catholic Theologians and Canonists*, Harvard University Press, 1986.

Nesrin Çobanoğlu, *Kuramsal ve Uygulamalı Tıp Etiği*, Eflatun Yay., Ankara, 2009.

Paul R. Ehrlich; *The Population Bomb*, Ballantine Books, New York, 1968.

Sağlık Bakanlığı Ana ve Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü. *Aile Planlamasında Genel Bilgiler İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı İstanbul 1997. ss 122-40*